

bij Hermans ouders logeerde en het wel mooi vond dat de jonge Herman in Leiden zou gaan studeren.² Uit de houding van Donner evenzeer als uit die van Bavincks ouders blijkt, dat zeker niet alle Afscheidenen 'eenkennig' waren, al heeft Bavinck zoals wij zullen zien, zich soms geërgerd aan isolationistische tendensen in eigen kring.

Het zal Hermans ouders te gemakkelijker zijn gevallen hem naar Leiden te laten gaan, omdat zijn keus niet was ingegeven door verzet tegen de Afscheiden traditie als zodanig. Met zijn trouwe karakter was en bleef hij een loyale 'zoon van de Afscheiding', die in Leiden altijd kerkte bij Ds. Donner.³ Typerend voor zijn geestelijke attitude is ook wat Snouck Hurgronje schreef aan Bavincks echtgenote, Mevrouw J.A. Bavinck-Schippers, nadat hij in juni 1921, een maand vóór Bavincks heengaan, zijn oude vriend nog eenmaal had bezocht:

Ik ben nog geheel onder den indruk van mijn laatste bezoek: weemoedig, maar stichtelijk tevens. Anders dan vroom heb ik mijn goeden vriend trouwens niet gekend. 1874-1921 (186).

De verbondenheid met de wereld waaruit hij voortkwam is een constante in Bavincks leven. Dat betekent overigens niet dat hij onkritisch was. Een punt dat later in de correspondentie meer dan eens naar voren komt is dat van de separatistische tendensen in de kring van de afgescheidenen, de neiging zich in eigen kring op te sluiten en datgene wat buiten de strak getrokken cirkel lag te laten voor wat het was. Bavinck zag dat als een onvruchtbaar isolement, in strijd met de voor hem zo centrale idee van de 'katholiciteit der kerk', waaraan hij als hoogleraar te Kampen in 1888 een magistrale oratie wijdde. In de peroratie van zijn rede klonk een ernstige waarschuwing door: 'Elke sekte, die eigen kring voor de eenige kerk van Christus houdt en uitsluitend in het bezit der waarheid zich acht, kwijnt en sterft weg'.⁴ Naar aanleiding van zijn oratie schreef Bavinck aan Snouck (22 december 1888):

Bedenk bij de lezing dat ze vooral bestemd is als eenige medijning voor de separatistische en sektarische neigingen, die soms in onze kerk zich vertoonen. Er is zooveel enghartigheid, zooveel bekrompenheid onder ons, en 't ergste is dat dat nog voor

2. Zie voor het bovenstaande V. Hepp, *Dr. Herman Bavinck*, Amsterdam 1921, 31v., en (met meer bijzonderheden) R.H. Bremmer, *Herman Bavinck en zijn tijdgenoten*, Kampen 1966, 20v.

3. Bremmer, 31v.

4. *De katholiciteit van christendom en kerk*, Kampen 1888, 54.